

LISA

Salvador Espru

MENKEN KASANDER & WIGMAN UITGEVERS

Salvador Espriu

Laia

Tableau van verdwenen schaduwen
van de Mare Nostrum

Uit het Catalaans vertaald door Adri Boon

2012
Menken Kasander & Wigman Uitgevers
Leiden
www.mkw-uitgevers.nl

Introductie

Laia, verschenen in 1932, is het tableau van een vissersdorp aan de Middellandse Zee, 'somber, zwart en bitter, zoals alles wat uit mijn brein komt,' in de woorden van de auteur. De spil van het verhaal is Laia, een even ondoordringend als onbegrepen wezen, in zichzelf gekeerd, tegelijkertijd slachtoffer en beul, bedriegster en bedrogene, geefster van leven en draagster van de dood. Zij is de bezieling van het tragische karakter van het bestaan en krijgt door de sobere expressie waarmee ze wordt neergezet de dimensies van een mythologische figuur.

Het verhaal speelt zich af in Sinera (anagram van Arenys, twintig km ten noorden van Barcelona, het Macondo van Espriu), maar het had net zo goed Griekenland, Tunesië of de Provençaalse kust kunnen zijn. Beschouwd vanuit de elementaire hartstochten is de Mare Nostrum één pot nat. De Middellandse Zee is een droeve zee – droef wanneer de zuidenwind hem verandert in de mistige zee van de Ouden of de mistral er een onvergelykelijke schitter aan verleent. Droef vanwege de schijn: mooi maar arm, bekoorlijk onder de zon maar gevaarlijk als het weer omslaat. Het is de zee van de onderbroken droom, van de dolzinnigheid in mineur. Aan haar oever is Laia geboren, mager, schuw, gevoed met sleedoorn en wind, prikkelend, ongrijpbaar. Op Laia drukt heel het gewicht van het labyrint – dat verstikt en maar één uitgang heeft: de dood, de vergetelheid.

Deze uitgave van *Laia* bevat tevens enkele gedichten en korte verhalen van Salvador Espriu, die alle zijn verbonden met de hoofdtekst. Ook is een nawoord van de bekende Catalaanse auteur Josep Pla opgenomen.

Salvador Espriu (1913-1985) was een van de belangrijkste Catalaanse dichters van de twintigste eeuw. Hij werd geboren in een welgesteld milieu en studeerde rechten en oude geschiedenis in Barcelona. Naast zijn poëzie heeft hij een bescheiden aantal novellen nagelaten, met *Laia* als hoogtepunt. Hij gaf zijn hele oeuvre het motto mee: 'De leerjaren'.

Laia

I. Laia

Omdat niemand ooit naar haar had omgekeken, was zij opgegroeid als een verwaarloosd kind. Nog voor haar tweede werd ze getroffen door een vreemde ziekte, die haar aan de rand van het graf bracht. De dokter had het over alcoholisme, erfelijkheidswetten en aangetaste zenuwen, hij sprak nadrukkelijk het woord 'twijfel' uit en liet de familie ontsteld maar vervuld van dankbaar respect voor zijn kennis achter. Na die prognose geloofden nog maar weinigen in de mogelijkheid dat het kleine meisje het zou redden. Maar ze kwam er bovenop en groeide op tot een spichtig, onhandelbaar en nukkig kind. Ze kon urenlang naar de zee staren, alles om haar heen vergetend, met een ondoorgrondelijke, onverstoorbare, haast dwaze uitdrukking op haar gezicht. Wanneer ze weer tot de werkelijkheid terugkeerde, zag ze er soms afgepeigerd uit alsof ze een grote krachtsinspanning had geleverd. Andere keren, en vooral als iemand het waagde haar lastig te vallen, vluchtte ze krijsend weg alsof ze gemarteld werd en viel dan schokkend van de stuiptrekkingen midden op het strand tussen de boten neer.

Die aanvallen van neerslachtigheid werden afgewisseld met korte periodes van onstuimige activiteit. Gaf ze zich daaraan over, dan was het meisje roekeloos, moedig, vastberaden, hartstochtelijk, en werd ze gevreesd vanwege haar woede-uitbarstingen en blindelings gehoorzaamd door haar bende. Tijdens de verbeterde gevechten met stenen en katapulten stond ze in de voorste gelederen. Ook was ze haantje-de-voorste bij alle spelletjes en mengde zich onvermoeibaar in alle ruzies. Liever ging ze met jongens om dan met meisjes, ze zwom van kindsbeen af aan als een vis en hield van de zee en van alles wat ermee te maken had. Ze omringde zich met hefnetten en fuiken en wist met allerhande visgerei om te gaan. Ze had verstand van het weer en vergiste zich nooit als ze voorspelde dat er verandering op komst was. Of er nu landwind opstak, die de zee kalmte en rust brengt, of zuidwestenwind, of oostenwind, of de zuidooster, de gevaarlijke zuidooster, die dikwijls verwoestende stormen ontketent, ze had het altijd bij het rechte eind.

Maar lang duurde het niet of ze verviel weer tot die onbeweeglijke neerslachtigheid. Haar blik werd raadselachtig, ze werd mager en bleek, was futloos, had last van zenuwtrekkingen. Wanneer ze niet voor zichzelf kon opkomen, viel ze ten prooi aan laffe wraakoefeningen en werd ze vol afkeer achternagezeten door degenen die haar

het meest vreesden. Dan was ze, ongelukkig en ellendig, overgeleverd aan de wreedheid van de anderen, werd ze door iedereen gehaat, ontbeerde ze elke bescherming.

Zij was een vissersdochter en werd gedoopt met een naam die niemand zich meer kon heugen, maar men noemde haar Laia. Zij was een dochter van vissersvolk van de Mare Nostrum.

II. Het dal met de johannesbroodbomen

Zij zongen een wijsje, traag en loom als een geeuw. De kinderstemmetjes klonken vals.

'Klokslag een, sta stil op een been.
Klokslag twee, wie gaat er mee.
Klokslag drie, raad eens wat ik zie.'

Zomerweer. De hitte kroop tot aan de deuren van de huizen, die op een kier stonden. Een kat verjoeg slaperig vliegen.

'Klokslag vier, wie zoekt vindt me hier.
Klokslag vijf, daar is het witte wijf.'

Heel de ochtend rustte in kalmte en fonkelde in het water van de baai.

'Klokslag zes, gladder dan een bes.
Klokslag zeven, nu zal je wat beleven.
Miquelet met zijn handen in zijn zak.
Leve Kapitein Pruimtabak!'

Uit de keukens ontsnapt door het open raam paella-luchtjes, begeleid door het sissende geluid van olie en meel. De kinderen speelden haasje-over.

'Klokslag acht, de koning lacht,
wie harder klapt moet blijven staan.
Klokslag negen, hij kruist zijn degen,
wie harder klapt moet blijven staan.'

Iemand barstte in huilen uit.

'Ze hebben me zeer gedaan, mama, ze hebben me zeer gedaan.'

Een vrouw stoof woedend naar buiten.

'Wat hebben jullie met hem gedaan? Waar doet het au, waar?'

De hummel wreef over zijn achterste.

'Hier.'

'Wie heeft het gedaan? Zeg het maar tegen mama.'

De kleine draaide zich wrokzuchtig om.

'Zij.'

Laia protesteerde:

'Wie, ik? Dat is niet waar.'

De anderen zeiden beschuldigend:

'Welles, zij was het wel.'

De vrouw dreigde:

'Wacht maar, kreng, als ik je te pakken krijg. Hé, waar gaat dat serpent heen? Zij zal het niet eens zijn.'

Ze rende haar achterna. Het meisje trok een lange neus tegen haar.

'Sliep uit, sliep uit.'

De vrouw zat Laia nu op de hielen en pakte haar beet.

'Dekselse meid, eens zien of... Hier, dit zal je leren.'

Zij gaf haar twee meppen en trok aan haar oren.

'Dit zal je heugen.'

Zij hurkte zorgzaam voor haar zoontje neer.

'Droog je traantjes nu maar en snuit je neus.'

'Ik heb geen zakdoek meer, die ben ik kwijt.'

De vrouw ontstak in woede:

'Wat zeg je nou? Schaam je je niet? Ik zal je eens wat laten voelen.'

De klap klonk als een klok. Een nieuwe tranenvloed van de broekeman. Zijn moeder kreeg meteen spijt:

'Kom, stil nu maar, zo erg was het ook weer niet.'

Ze gaf hem een stuiver.

'Koop hier maar lekker drop voor.'

En ze liep uiterst voldaan weg. De jongetjes dansten in het rond.

'Laten we verder gaan.'

'Klokslag tien, Manteu is gezien.

Samen met zijn kleine meid...'

Rood aangelopen van opwinding beloofde Laia hun:

'Dat zal ik jullie betaald zetten.'

De anderen hoorden haar niet.

'Er danste eens een zigeunervrouw,

zij danste de tururura in het blauw,

met in haar haar een kleurig lint,

de heilige Jozef en het Jezuskind,
Een rijpe vijg en verse mint.'

Het liedje klonk steeds verder weg. Het eindigde met:

'Klokslag elf, de kerktoren valt
maar niet vanzelf.
Klokslag twaalf, de kerktoren valt
hij valt vanzelf.'

Ze begonnen weer van voren af aan, de afstand maakte hun stemmen zwakker:

'Klokslag een, sta stil op een been.'

Het kleine troepje sloeg een naburige straat in en trok naar het dal met de johannesbroodbomen. Stof van een droge regenbeek, muurtjes van wijngaarden en moestuinen, de vrolijke moestuinen van de kust, fleurig als een bloemenhof. Hagedissen lagen breeduit te zonnen, soezend en duizelig van het lichtbezinksel, voor éénmaal vergetend met hun staart te zwiepen. Rozemarijn, munt, spikkels brem: de lichtgele bloem heel voornam tussen de bedrieglijke alledaagsheid van de bezemstruik. Een paar agaven verborgen hun stekels achter de rotsen, waardoor alles iets ruws, iets exotisch kreeg, een zekere troosteloosheid ook. Kattedoorn.

Elkaar bij de hand vasthoudend rende het groepje het dal in en struikelde over de wortelstronken van de johannesbroodbomen. Ze schudden aan de stammen en een regen van zwarte vruchten daalde neer. De jochies raaptten ze op en knaagden eraan.

'De sardane van de hazelnoot...'

Onder de takken waaierde de groep uiteen. De kinderen begonnen drie-op-een-rij en verstoppertje te spelen.

'Tien! Wie niet weg is is gezien!'

Een treuzelaar zei:

'Nee, nog niet. Hé, ogen dicht jij.'

'Wie zegt dat ik keek?'

'Denk maar niet dat ik het niet zag. Mij hou je niet voor de gek. Op die manier vind je ons meteen.'

'Beweer je soms dat ik vals speel? Kom maar hier, dan kan je een knal voor je kop krijgen.'

De ander besloot:

'Ik hou ermee op.'

Stemmen:

'Ik ook.'

'Ik ook.'

'En ik ook.'

Ze gingen tegen de bomen aan zitten en dachten na over wat ze nu zouden gaan doen.

'En als we eens nesten gingen uithalen?'

Behendig klauterden ze langs de stammen omhoog tot aan de hoogste takken. Ze lachten.

'Ik heb er een gevonden. De jonkies zijn nog helemaal kaal.'

Gepiep. Ze hadden er snel genoeg van, opnieuw wisten ze niet wat ze moesten doen. Er werd voorgesteld:

'Zullen we weer teruggaan?'

Het kleine gespuis verliet het dal en begaf zich naar zee.

'Klokslag drie, raad eens wat ik zie.'

Een stem, schor van verbazing:

'Kijk.'

Allen bleven staan.

'Het zijn rooie.'

'Wat een kanjers!'

Ze stonden boven op een mierennest, en de mieren verspreidden zich alle kanten op in een poging de voedselvoorraad en de larven te redden. De meedogenloze handen van de rekels begonnen wild in de grond te wroeten.

'Joh, er zijn er ook met vleugels.'

'Au, wat steken ze!'

'Moet je die twee zien vechten!'

'Ik heb hem onthoofd, maar hij blijft gewoon zijn kaken bewegen.'

Ze wreven de beestjes fijn tussen hun handpalmen en snoven verrukt de stank van de mierelijven op.

'Kijk die daar eens.'

'Het lijkt wel of ie met een maïskorrel loopt te slepen.'

Een dikke mier vervoerde onder grote krachtsinspanning een zaadje. De kinderen hielden hem nauwlettend in het oog.

'Doorwerken jij, vooruit, doorwerken.'

Bijna had hij de ingang van het nest bereikt. Zijn belagers raakten opgewonden.

'Denk maar niet dat je aan ons kunt ontsnappen.'

Een fatale vingernagel.

'Hij spartelt nog, en dat terwijl hij doodbloedt.'

Laia mengde zich erin:

'Laat ze met rust. Kom, volg me.'

Allen gehoorzaamden haar. De droge regenbeek kwam uit op het strand, en voor hen, heel dichtbij, rolden de golven al aan. Het meisje herinnerde hun:

'Vandaag zou het gevecht tegen Santa Tecla zijn.'

'Dat is waar ook.'

Plotseling werden ze bang en gingen om Laia heen staan. Zij minachtte hen:

'Wat zouden jullie zonder mij moeten, lafbekken.'

Zij beval:

'Stenen en stokken verzamelen, vooruit, aan de gang!'

Ze verzamelden kiezels, glibberig van het zout, en liepen de bedding in om droge stengels van het riet af te breken dat daar in grote hoeveelheden groeide. Met messen sneden ze de halmen glad en gingen daarna weer verder met spelen. Ze groeven kuilen in het zand en draafden buiteland over het strand.

'Klokslag zes, gladder dan een bes.

Klokslag zeven, nu zal je wat beleven.

Miquelet met zijn handen in zijn zak.

Leve Kapitein Pruimtabak!'

De zon boorde zich in het water en vulde het mysterie van de zee met lichtgevende belletjes. Snerpande monotonie van cicaden op de heuvel van Santa Tecla. Het plaatsje strekte zich uit in de vallei en was omgeven door kurkbomen en wijnranken. Op de achtergrond, de donkere bergen, met tal van hoeven en kapellen: Santa Marina, Torrents, Ribes Altes, El Remei, Puig Arnau en de versterkte burcht van Pujol Vell, de baronie waartoe vroeger al het land had behoord, nu een ruïne omhuld door het lied van de koekoek en de stilte van de varens.

En de zegepraal van de wijde zee reikte tot in de oneindigheid, van oost naar west verdwijnend in de verte, voorbij de spiedende blik van sperwer en buizerd en de waakzaamheid van de berg.

De zee nam de kinderlijven, glanzend van het zweet, in zijn golven op. Ze doken onder, spetterden, daagden elkaar uit:

'Eens zien of jullie het van mij kunnen winnen met zwemmen.'

'Praatjesmaker, je kunt nog geen twee slagen achter elkaar doen.'

Vanaf het strand waarschuwde Laia hen:

'Daar heb je ze.'

De tegenstanders uit Santa Tecla kwamen holderdebolder hun kant op. Laia's bende haastte zich de zee uit en allen wachtten op de aanval. Het was altijd al oorlog geweest tussen de twee dorpen. Het plaatsje aan de kust had ooit tot Santa Tecla behoord. Santa Tecla benijdde de zee, die eens van haar was geweest en die ze daarna had moeten prijsgeven.

'Ze komen als de bliksem over de schaduwkant van Les Calvàries aangestormd. Ik mag lijden dat ze hun nek breken.'

'Daar zijn ze.'

De aanvallers uit Santa Tecla waren nog ver, maar hun strijdkreet galmde al:

'Slampampers!'

Zij van de zee antwoordden:

'Voddebalen!'

Het was de traditionele begroeting, die geestdriftig in koor werd geschreeuwd, met schorre stemmen waaraan ze een onderton van geveinsde woestheid meegaven.

Santa Tecla viel aan, brandend van ongeduld om Laia's bende af te maken. Vooraan liep hun aanvoerder Negre Xomaco: o-benen, giftige tong, het hoofd vol witte littekens, opschepperig.

Suizende katapulten. Voorspellingen:

'Vandaag krijgen we op onze lazer.'

'Dat ziet er wel naar uit, ja.'

'Die Xomaco is een gemeen stuk vreten.'

Laia glimlachte zeer voldaan, haar wilde bloed bruiste. Ze verzekerde:

'Jullie hoeven niet bang te zijn, zij zijn maar met een handjevol.'

Ze verschansten zich in de zandkuilen. De stenen konden hen daar niet raken en verloren al rollend snel hun kracht. De vijand brulde met nodeloze onverschrokkenheid:

'Kom op dan, schijtluizen, val aan als jullie durven.'

Laia beval:

'Nu.'

Een stuk of wat gingen staan.

'Vooruit.'

Gegil bij de vijand.

'We hebben een bres geslagen.'

Negre Xomaco vloekte:

'Papeters, nu zullen jullie 'ns wat zien.'

Ze vochten lijf om lijf. Nissos, de kleinste van het stel van de zee, sloeg de schrik om het hart:

'Moeder! Oh moeder, help!'

Treffen tussen de twee kampen. Slagen, beten, bloed. Ze grepen elkaar bij de kladden, stopten elkaars mond vol met zand, bewerkten elkaar met rietstokken.

'Genoeg zo!'

'Vooruit, we hebben ze bijna klein.'

'Ze hebben me een oog uitgestoken.'

'Doorvechten.'

–Negre Xomaco en Laia stonden tegenover elkaar. De knaap hield het meisje stevig vastgeklemd met zijn armen. Opeens werd Xomaco getroffen door een onverklaarbare verlamming. Laia maakte daar behendig gebruik van en van het ene op het andere moment draaide de situatie volledig om.

'Geef je over.'

Hij weigerde.

'Geef je over, zeg ik.'

'Au, au, ja, ik geef me over!'

De bende van Santa Tecla deinsde terug.

'Er is niets aan te doen, Negre.'

'Genoeg, het is genoeg geweest.'

Victorie voor de bende van de zee. De verslagenen uit Santa Tecla dropen af en verlieten het strand via de bedding van de regenbeek. Negre Xomaco sjokte verwaasd achter hen aan.

'Slampampers!'

'Voddebalen!'

Ze werden opgeslokt door de schaduwen van de johannesbroodbomen.

De overwinnaars wasten hun wonden in de zee.

'Die hebben we goed mores geleerd. Dankzij Laia.'

'Dankzij Laia? En wij dan, hebben wij soms uit onze neus staan vreten?'

'Doe niet zo stom, Quelot.'

'Ja, doe niet zo stom.'

De kinderen keerden zich van de afgunstige af.

'Klokslag tien, Manteu is gezien.

Samen met zijn kleine meid...'

Hij die stond jammerde:

'Niet zo drukken. Wie is dat?'

'Bassot, die dikzak komt er niet overheen.'

'Dan springt ie maar niet.'

Na het gevecht was Laia op het zand gaan liggen, starend naar de zee zonder hem te zien. Haar gezicht, met verscherpte trekken, werd lang en geel, terwijl ze haar ogen samenknep. Ondertussen bleven de kinderen doorspelen zonder iets in de gaten te hebben.

'Op het plein danste een zigeunervrouw,

zij danste de tururura in het blauw,

met in haar haar een kleurig lint.'

Gegil. De kinderen wilden weten:

'Wat is er?'

'Laia, ze heeft het weer.'

'Kijk d'r eens schuimbekken! Met haar tong uit haar mond alsof ze hem naar iemand uitsteekt.'

Ze gingen om haar heen staan. Iemand herinnerde zich:

'Laatst trok ze aan m'n haar.'

'En mij heeft ze een stomp gegeven.'

Geknijp.

'Slang, serpent!'

'Laten we gaan, ze brengt ongeluk.'

Ze vluchtten weg. De zon brandde op de vlakke en zette ook de bergen in gloed. De stemmen van de kleintjes maakten het dorp wakker.

'De heilige Jozef en het Jezuskind,

Een rijpe vijg en verse mint.'

Op het strand, Laia, alleen. De zee en de hemel waren vervaagd, er restte nog slechts een lach, de lach van de zon, die op de huid van het meisje aanvoelde als een bijl. Water vlakbij, en haar tong schuurde over het droge zand, en zo dichtbij als ze het water wist! En duizenden en duizenden mieren kloven aan haar, rode mieren, de rode mieren die zij hadden uitgeknepen. Een dikke stroperige brei droop over haar heen en trok vreemde, onverdraaglijke geluiden aan. Ze vielen allemaal tegelijk binnen, zoals wraakzuchtige mieren vijandelijke en stormenderhand veroverde nesten, en haar oren vulden zich met de oorverdovende kreten van de tegenstanders uit Santa Tecla, met de verschillende schrille geluiden van de velden, met de versterkte echo van het wijsje van de spelende kinderen. Klokslag een, sta stil op een been, klokslag een, sta stil, wat een dorst!

Er verstreken een paar uur in eenzaamheid. De lach van de zon verbleekte en speelde tussen klimop en steenresten met het versterkte slot van Pujol Vell. Laia kroop overeind. Ze stond op en liep langzaam naar huis, wankelend, struikelend, trillend, uitgeput. Voor haar was de heuvel van Santa Tecla verzonken in het tjrpen van de krekels. Ze kruiste het dal met de johannesbroodbomen, maar nu konden de vruchten haar niet meer bekoren. Een straat.

'Waar komt die straatmadelief vandaan?'

'Altijd achter de jongens aan. Ze zal wel wat op haar kerfstok hebben.'

'Haar kleren zijn helemaal verfomfaaid.'

'Misschien heeft ze weer een aanval gehad.'

De baai oogde open en zeker. De boten dobberden op het windstille, blauwe water. Ook de hemel was blauw, maar in de verte, achter de bergrug, had hij een roodachtige tint.

Laia klopte op een deur. Haar moeder deed open.

'Ben jij het?'

Dronken botste ze tegen de muren en liet overal een walm van brandewijn achter.

'Ben jij het? Naar bed jij, loeder, zonder een hap eten.'

Laia glipte langs haar heen. De vrouw klaagde:

'Ze zal m'n dood nog eens zijn, ze zal m'n dood nog eens zijn.'

Ze zei het vol overtuiging en zette de fles aan haar mond, om te vergeten. Daarna herhaalde ze obstinaat:

'Elk moment kan het met me gedaan zijn. Ze zal m'n dood nog eens zijn.'

Op zolder, in het donker, lag Laia, nog steeds trillend, doodziek, hulpeloos. Getrippel van muizen. Het twinkellicht van een ster drong door een kier naar binnen en schonk Laia enige troost.

III. Verandering

Nu strekte het licht zich overal uit en overgoot alles. Omringd door de jongetjes holde Laia in het wilde weg. Het was zomaar een rennen in de open lucht, zonder doel of bestemming, enkel om het genot te ervaren hoe haar jeugdigheid vastberaden alle hindernissen overwon. Ze klommen over een moeilijk begaanbaar bergpaadje omhoog naar Mal Temps. Eén van de groep bleef staan.

'Hoor.'

De slome galm van een klok. Ze wezen:

'Er is niemand daarboven vandaag.'

Ze aarzelden.

'Wat doen we?'

'Verdergaan natuurlijk!'

'En als het spook ons te pakken krijgt?'

Laia lachte.

'Dat zou ik wel eens willen zien.'

Ze klommen verder. Op de top, een kapel, gebouwd door een gelofte van het dorp, ter nagedachtenis aan een wonder dat de pelgrim Sint Rochus in vroeger tijden had verricht. Het bedehuisje was ontstaan uit de naïeve volksdevotie, op de berg van Mal Temps, op een plek tegenover het kerkhof, een vervloekte plek die werd toegewijd aan de bescherming van de wonderdoener. Het was een berg die werd gegeseld door de sirocco en de tramontane, een kale rots zonder een enkele boom. Beneden, een klif waarlangs de zee schuurde. Onbetekenend en klein, verloren als een witte stip op de droefgeestige berg, verdroeg de kapel onverschrokken het gewicht der jaren. Na al die eeuwen stond zij daar nog als op de eerste dag, wit, solide, standvastig. De kapel vormde de stut bij de verdediging van het dorp tijdens de oorlog tegen Napoleon. Op de muren waren nog de sporen zichtbaar van kogels en het bloed dat rijkelijk gevloeid had, het bloed van vele onbenutte levens, maar de belegeraars hadden niet binnen kunnen dringen in de godgewijde ruimte. In hun vroomheid zagen de trouwe patriotten in dat opmerkelijke wapenfeit een onmiskenbare bescherming van de hemel, en sinds die tijd werd ieder jaar, op de dag van de schutspatroon Sint Rochus, die overwinning herdacht met een bedevaart.

De jaren verstrijken. Op een dag slaat naast de kapel de bliksem in. Het gebouwtje zelf blijft ongedeerd, maar de donderslag doet het op zijn grondvesten trillen en het vuur blakert de muren. Het geloof van de mensen wordt sterker, een geloof vermengd nu met angst. Iemand die in de buurt woont hoort op de vreemdste momenten gekreun en een ver geluid van over de grond slepende ketens. Een oude vrouw ziet, wanneer zij in de avondschemering geneeskrachtige kruiden aan het plukken is, plotseling brandende kaarsen en een grote open doodskist, waarin een afgehakte hand beweegt. En daar houden de mirakels niet mee op. Een geest verschijnt aan een arme pachter die terugkeerde van zijn werk. De man vlucht weg als een bezetene en vertelt met stokkende stem over de huiveringwekkende verschijning. De mensen praten erover, de gemoederen raken verhit. De gebeurtenissen van het moment worden in verband

gebracht met oude legenden van voor de stichting van de kapel. Iemand spreekt over verdoemde zielen, er worden soortgelijke gevallen aangehaald, er vallen namen. Velen vermoeden dat het om een lijk van een Fransoos gaat die geen rust gevonden heeft. Maar lang duurt het niet of deze verklaring, die aanvankelijk wordt aanvaard, kan de zucht naar wonderen niet meer bevredigen. Met kwade bedoelingen begint men te wroeten in de verborgen geschiedenis van het plaatsje en van menigeen wordt de vuile was buiten gehangen. Men raakt het spoor van het spook bijster, dat tegelijkertijd naar duizend huizen leidt. Die aandacht voor elkaar maakt de mensen overgevoelig en ontaardt gemakkelijk in twisten. Om de vrede te herstellen komt iemand met het idee een processie van geesten te houden, op voorwaarde dat elke familie een vertegenwoordiger laat meelopen in die vreemde optocht: op die manier zal niemand reden tot klagen hebben. De opwinding neemt toe. Ze wedijveren met elkaar om de ongelukkige en ongewenste verwant voor de hellestoet te behoeden. Twijfel maakt zich meester van een ieders geweten, de meest hechte banden met het hiernamaals moeten eraan geloven. De geringste daden en het minste woord van overleden broers, zonen, vaders krijgen opeens grote betekenis. De mensen ontdekken er een belangrijkheid en een kwade bedoeling in die in werkelijkheid nooit bestaan hebben, men huivert en houdt alles voor mogelijk. Er worden weddenschappen afgesloten. Een waaghals biedt zich aan om 's nachts naar de kapel te gaan teneinde de mysteries te ontraadselen. Gewapend met een mes en een stok begeeft hij zich op weg, en hoort:

'Geen Sint Rochus die me tegenhoudt.'

Zijn gefluit weerklinkt vrolijk in het duister, maar de volgende ochtend is hij nog steeds niet terug. Wanneer vrienden hem 's middags te hulp gaan, treffen ze hem verstijfd aan, voorovergevallen, met zijn eigen mes in het hart geboord. Een gevoel van ontzetting maakt zich van het dorp meester. De pastoor grijpt in en laat de kapel sluiten. Dagen van vergetelheid en stilte. Een generatie later wordt de devotie voor Sint Rochus in ere hersteld en op zijn naamdag versiert men opnieuw de vreedzame afbeelding met bloemslingers. Men looft zijn magische kracht, de strijd van de heilige tegen de chaotische machten van het kwaad. Door middel van aalmoezen en offergaven proberen de mensen hem gunstig te stemmen. Men heft weer gebeden aan in zijn kapel, angstige, rituele, stroeve gebeden. Niemand durft bij het vallen van de avond in de buurt van het bedehuisje te komen. En tijdens maanloze nachten brult de wind loeiend door de kieren.

'Ze luiden uit zichzelf.'

De klokken bleven slaan, vlakbij. Dodelijk verschrikt ging de groep kinderen bij elkaar staan in een kring.

'Hier hebben we niks te zoeken.'

Geblaf. Ze verbleekten.

'De hond van de duivel.'

Ze zagen al voor zich hoe het kwaadaardige beest hen op de hielen zat, een monsterlijke kruising tussen een bok, een wolf en een mens, volgens het volksgeloof. Zijn beten veroorzaakten hondsdolheid, een ongeneeslijke hondsdolheid die het slachtoffer langzaam opzooog en veranderde in een woest dier, terwijl het kronkelde van